

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ЭКОНОМИКА КАФЕДРАСЫ

ДӘРІС.
ӨНЕРКӘСІПТІК ӨНІМ САПАСЫ
ЖӘНЕ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІ

Андабаева Гүльмира Кенжеғалиевна

Жоспары:

- 1. Өндірістегі өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру жолдары.**
- 2. Өнім сапасы.**
- 3. Өнімді стандарттау және сертификаттау.**

Бәсеке дегеніміз не?

- Этимологиялық тұрғыда бәсеке латынның «concurrentia» сөзінен, аудармасы «қақтығысу» деген мағына береді. Басқа да маңызды түсініктер сияқты «бәсеке» терминінің де көптеген түсіндірме анықтамалары бар. Қазіргі қолданылып жүрген бәсеке, бәсекеге қабілеттілік теорияларының тәртіби негізі саяси экономияның негізін қалаушы классиктер А. Смиттің (нарықтағы «көрінбейтін қол» принципі), Давид Рикардоның (салыстырмалы шығындар теориясы), Джон Стюарт Миллдің (бәсеке бағаны, еңбек ақының, рентаны реттеуші) еңбектерінде қаланған.

Бәсекеге қабілеттілік деген не?

- Бәсекеге қабілеттілік дегеніміз — кез-келген экономикалық объектілерге тән қасиет. Физикалық табиғатына және атқаратын қабілетіне қарамай, барлық тауарлар, сондай-ақ оларды өндіру, пайдалану жүйелері бәсеке мәселесі шеңберінде қарастырылады, мұндай талдау аспектісі абстрактілі емес, нақты экономикалық қызметтің тәжірибелік мәні.
- Бәсекеге қабілеттілік дегеніміз – бұл фирмалардың өздеріне жасалып отырған жағдайларда олардың бәсекелестерінің тауарларымен салыстырғанда бағасы және бағадан тыс сипаттамалары бойынша тұтынушылар үшін тартымдырақ болатын тауарлар әзірлеу мен өткізудің нақты және әлеуетті мүмкіндігі
- Қысқаша айтқанда М. Эрлих және Дж. Хайн пікірлері бойынша

«Бәсеке қабілеті — фирманың өз тауарын сату қабілеті»

Бәсеке қабілеттілік

1-ші деңгей	Өнімнің бәсеке қабілеттілігі	Басқа бәсекелес тауарлардың алдында артықшылығын қалыптастыратын тауардың сандық және сапалық сипаттамаларының жиынтығы
2-ші деңгей	Кәсіпорынның бәсеке қабілеттілігі	Кәсіпорынның жаулап алған нарық үлесін көрсететін сипаттамаларының жиынтығы
3-ші деңгей	Саланың, аймақтың бәсеке қабілеттілігі	Салалардың, аймақтардың халықаралық бәсекелестікке ашық бола отырып, табыстардың, еңбекақының жоғары деңгейін қамтамасыз ету қабілеті
4-ші деңгей	Елдің бәсеке қабілеттілігі	Елдің ішкі және сыртқы нарықтардағы жағдайы

**Кәсіпорынның бәсеке қабілеттілігін
қамтамасыз ету**

Техникалық деңгей	Тактикалық деңгей	Стратегиялық деңгей
Өнімнің бәсеке қабілеттілігі	Кәсіпорынның қаржылық- экономикалық жағдайы	Кәсіпорынның инвестициялық- инновациялық тартымдылығы

Бәсекеге қабілеттілік = "баға :

сапа" қатынасы

яғни, тұтынушы үшін өнімнің пайдалылық бірлігі (сапа бірлігі) неғұрлым аз болса, соғұрлым өнім бәсекеге қабілетті болады.

Өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігі әртүрлі резервтер есебінен артуы мүмкін.

Резервтер дегеніміз - факторлардың барлық жиынтығында қамтылған кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін арттырудың пайдаланылмаған мүмкіндіктері және осы негізде құрылған және сатылатын тұтыну құнының бірлігіне бар және әлеуметтік еңбек шығындарын азайту.

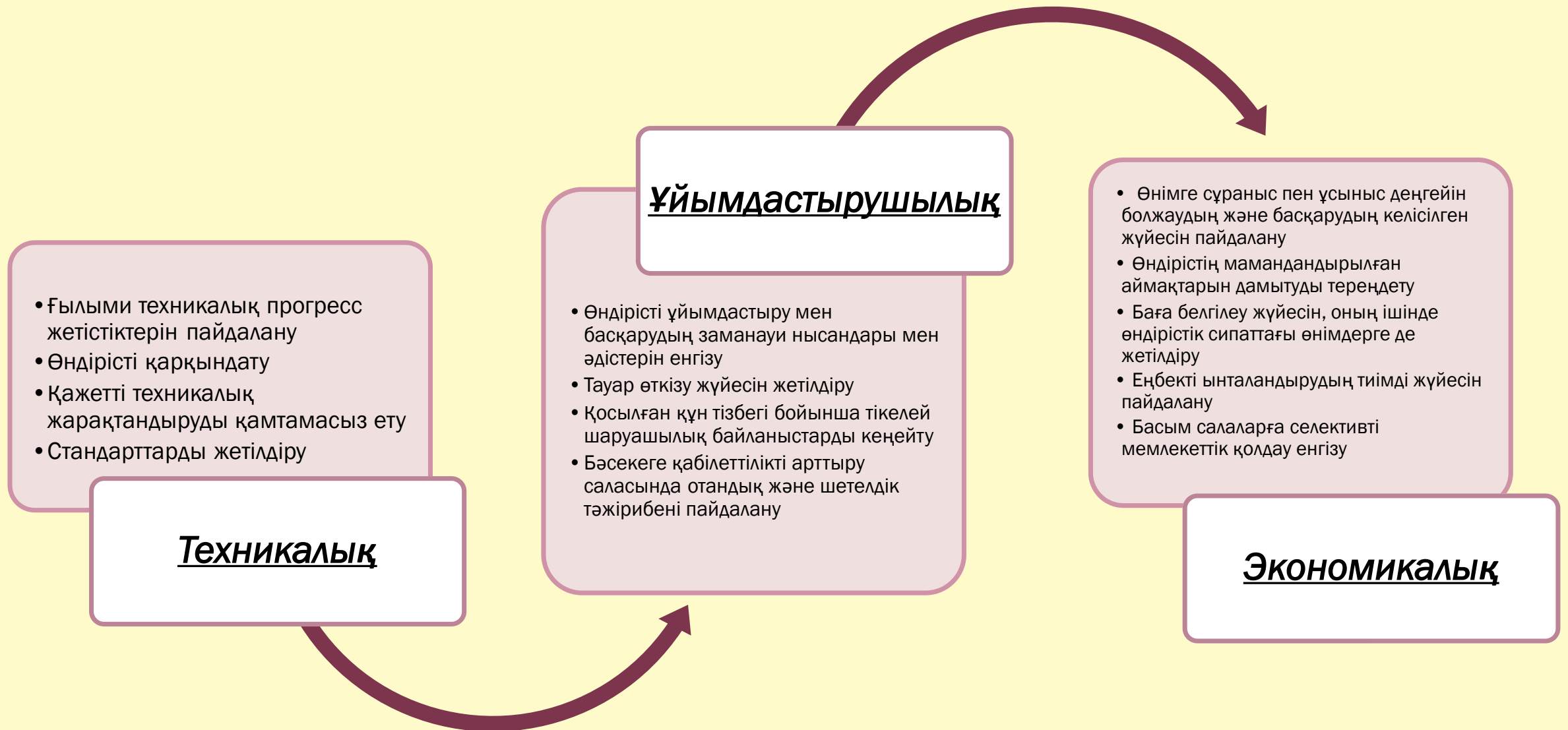
Өнімнің бәсекеге қабілеттілігін бағалаудың негізгі қағидалары:

- интеграциялық қағидасы, бәсекеге қабілеттілік факторлар арасындағы байланысты нақтылау мен тереңдетуді қамтамасыз етеді;
- кешенділік қағидасы, тауарлардың бәсекеге қабілеттілігіне әсер ететін әр түрлі құраушыларды анықтауды ұйғарады;
- диалектикалық қағидасы, дамудағы факторлардың жиынтығын қарастыруды ұйғарады.

○

Сонымен

Өнімнің бәсекеге қабілеттілікті арттыру жолдары

Бәсекеге қабілеттіліктің өсуіне үкімет айтарлықтай әсер етеді.

Ол

- **Өнім өндіру шығындарын азайту**
- (салықтық және пайыздық мөлшерлемелерді саралау арқылы өндіріске арналған шығындардың бір бөлігін өтеу, салықтық және кредиттік жеңілдіктерді енгізу, өндіріс пен экспортты субсидиялау)

- **Бағалар мен кірістерді реттеу**
- (өндіріс құралдарына және өнімдерге баға қалыптастыру тетігі: индикативтік, кепілдік, мақсатты, кепілдік, шекті бағалар)

- **Өндірілетін өнімге сұранысты кеңейту бағдарламалары**
- (мемлекеттік субсидиялау және экспортқа әкімшілік жәрдемдесу, Ел ішіндегі азық-түлік көмегі бағдарламалары)

- **Кедендік-тарифтік саясатты реттеу, экспорттық-импорттық операцияларды лицензиялау**

Өнімнің бәсекеге қабілеттілігі

■ **Өнімнің бағасының деңгейі**

■ **Өнім сапасы**

Тауардың бәсекеге қабілеттілігін анықтау тәсілдері

Бірінші тәсіл

$$B_{\theta} = B_{\text{өс}} + Ш_{\theta}$$

мұндағы B_{θ} – тұтыну бағасы;

$B_{\text{өс}}$ – сату бағасы;

$Ш_{\theta}$ – осы өнімді тұтынушыда оның барлық нормативтік қызмет ету мерзімі үшін шығындар.

$$Ш_{\theta} = (AЖ + Ш_{\text{жқк}} + Ш_{\text{мш}} + A + Ш_{\text{бш}}) \cdot T_{\text{н}}$$

мұндағы **AЖ** – әлеуметтік қажеттіліктерге аударымдары бар қызмет көрсету персоналының жылдық жалақы қоры;

$Ш_{\text{жқк}}$ – ағымдағы жөндеуге және қызмет көрсетуге арналған жылдық шығындар;

$Ш_{\text{мш}}$ – отынға, энергияға, жанар-жағармай және басқа материалдарға арналған жылдық шығындар;

A – амортизацияның жылдық шамасы;

$Ш_{\text{бш}}$ – басқа да жылдық пайдалану шығындары;

$T_{\text{н}}$ – қызметтің нормативтік мерзімі

Екінші тәсіл

$$***KK = KK_э \cdot KK_T \cdot KK_c,***$$

**мұндағы KK - тауар сапасы деңгейінің кешенді көрсеткіші;
 $KK_э$ - эстетика-эргономика деңгейінің кешенді көрсеткіші;
 KK_T - техникалық деңгейдің кешенді көрсеткіші;
 KK_c - сенімділіктің кешенді көрсеткіші**

$$***q_i = (P_{i0} / P_i) * 100\% (2)***$$

**мұндағы q_i — i -ші параметр бойынша бәсекеге қабілеттіліктің дара көрсеткіші;
 P_i - талданатын өнім үшін i -ші параметрдің мәні;
 P_{i0} — салыстыру базасы ретінде алынған үлгі үшін i -ші параметрдің мәні.**

$$***СК_б = КБ_i / КБ_б***$$

$СК_б$ – бәсекеге қабілеттіліктің салыстырмалы көрсеткіші

Үшінші тәсіл

$$I_{TK} = \sum I_i \cdot a_i,$$

мұндағы I_{TK} – техникалық параметрлер бойынша жиынтық индексі;

I_i – i -ші техникалық параметрдің жеке индексі;

a_i – i -ші параметрдің салмағы

$$I_{ЭП} = Tб_i / Tб_0$$

мұндағы $I_{ЭП}$ – экономикалық параметрлер бойынша жиынтық индексі;

$Tб_i, Tб_0$ – сәйкесінше салыстырылатын және базалық үлгідегі тұтыну бағасы.

$$B_{Қи} = I_{TK} / I_{ЭП}$$

$B_{Қи}$ – бәсекеге қабілеттіліктің интегралдық көрсеткіші

Өнім сапасы

Шетелдік мамандар өнімнің бәсекеге қабілеттілігін басқару бойынша деңгейі 70-80% тауардың сапасына байланысты деп санайды.

- **Өнім сапасы** – өнімнің қолдану мақсатына сәйкес қажеттіліктерді қанағаттандыруға арналған қасиеттерінің жиынтығы. Өнеркәсіптің негізгі міндеттерінің бірі ретінде халық сұранысын жоғары сапалы өніммен қамтамасыз ету болып табылады. Өнім сапасы оны құрастыру кезеңінен басталады, жасау кезеңінде қамтамасыз етіледі, айналыста болу және өткізу кезеңдерінде сақталынады және қолдану кезеңінде қажет деңгейде ұстауға күш сіңіріледі.

$B_{\text{қкөтермесауды}} = Q/C,$

мұндағы Q - бұйымның сапасын;

C - бұйымды сатып алуға және пайдалануға арналған шығындар.

Өнім сапасын сипаттайтын көрсеткіштер

Қолдану көрсеткіштері

өнімді қолданудан болатын пайдалы эффектіні сипаттайды және қолдану шектерін көрсетеді

Сенімділік көрсеткіштері

өнімнің бұзылмаушылығын, сақталу дәрежесін, қолдану мерзімін (өнімді қажет деңгейде сақтау үшін кеткен шығындар).

Экологиялық көрсеткіштер

өнімді қолдану, сақтау, тасымалдау нәтижесінде қоршаған ортаға кері әсер ету қасиеттері.

Патенттік-құқықтық көрсеткіштер

өнімнің патентпен қорғалуын, патенттік тазалығын сипаттайды.

Қауіпсіздік көрсеткіштері

сатып алушыға және қызмет көрсетуші персоналға қауіпсіздігін сипаттайды.

Өнім сапасын сипаттайтын көрсеткіштер

Эстетикалық көрсеткіштер

өнімнің ақпараттық көркемділігін, форманың тиімділігін, тұтастығын сипаттайды.

Эргономиялық көрсеткіштер

адамның өніммен әрекеттесуін сипаттайды (гигиениналық, антропометриялық, физиологиялық және психологиялық қасиеттер).

Стандарттау және унификациялау көрсеткіштері

Өнім құрамында стандартты, унификацияланған және бірегей құрамдас бөліктердің үлесін көрсетеді және басқа өнімдерге қарағанда унификация деңгейін сипаттайды.

Технологиялылық көрсеткіштері

өнімді шығарғанда немесе жөндегенде жоғары еңбек өнімділігін қамтамасыз ету үшін конструкторлық-технологиялық шешімдердің нәтижелігін сипаттайды..

Сапаны басқарудың заманауи мәселелері

Өнім сапасын басқаруды жетілдірудің негізгі мәселелері:

- өнім сапасын басқару жүйесіне маркетингтік қызмет тетігін енгізу;
 - сапаны басқару жүйелерінің тұтынушыға бағдарлануы;
- сапаны басқару жүйелерінің өнімнің өмірлік циклінің барлық кезеңдеріне әсер ету тетігін күшейту.

Себептері:

- білікті кадрлардың болмауы;
 - кәсіпорындардың ұйымдастырушылық-техникалық және материалдық базасының шектеулілігі;
- статистикалық әдістерді жаппай пайдалану тәжірибесінің жеткіліксіздігі;
- технологиялық және басқару процестерін автоматтандырудағы артта қалушылық.

Өнімді стандарттау және сертификаттау

Сертификаттау - өнімнің белгіленген талаптарға сәйкестігін растау жөніндегі қызмет

Сертификаттау жүйесі - осы жүйеде белгіленген ережелерге сәйкес сертификаттауды жүзеге асыратын сертификаттау учаскелерінің жиынтығы

Сертификат - кәсіпорынның стандарттың барлық талаптарына сәйкес келетін өнім шығаратынын куәландыратын құжат

Тауарларды сертификаттау әр түрлі дизайн схемаларын қамтитын екі негізгі жүйеге бөлінеді

• міндетті сертификаттау
- бұл өнімнің қауіпсіздігін мемлекеттік бақылау құралы.
• Жеке тұрмыстық қажеттіліктерге арналған тауарлар мен қызметтер, өндіріс құралдары, қару-жарақ, көлік құралдары және т. б. міндетті сертификаттауға жатады.

• ерікті сертификаттау - өтініш беруші мен сертификаттау жөніндегі орган арасындағы шарт негізінде заңды тұлғалар мен азаматтардың бастамасы бойынша жүргізіледі. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес ерікті сертификаттау міндетті сертификаттауды алмастыра алмайды.

Қазақстанда стандарттардың келесі санаттары қолданылады:

- Мемлекетаралық (МЕМСТ), аймақтық стандартты стандарттау жөніндегі халықаралық ұйымдар бекітеді;
- Мемлекеттік (МЕМСТ К).

МЕМСТ және МЕМСТ К мыналарды қамтиды:

- ❖ өнімнің сапасына және оның адам мен Орта үшін қауіпсіздігіне қойылатын міндетті талаптар;
- ❖ үйлесімділік және өзара алмасу бойынша міндетті талаптар;
- ❖ өнім сапасын бақылаудың міндетті әдістері;
- ❖ параметрлік қатарлар және типтік конструкциялар;
- ❖ негізгі тұтынушылық қасиеттері, буып-түю, таңбалау;
- ❖ жалпы қабылданған терминдер мен нормалар.

Стандарттау объектілері:

- өнімнің құрамдас бөліктері;
- технологиялық жабдықтар мен құралдар;
- технологиялық процестер;
- кәсіпорын ішінде көрсетілетін қызметтер;
- өндірісті ұйымдастыру және басқару процестері.

Мысал есеп. Қара байх шай үшін маңызды көрсеткіш - бұл ұсақ-түйек (МЕМСТ сәйкес ол 5% - дан аспауы керек, ұсақ-түйек құрамының артуы шайдың сапасын нашарлатады). Егер салыстыру базасы ретінде алынған үлгіде сараптамалық бағалау нәтижелері бойынша ол 3% — ды құраса, ал қалған екеуінде (оларды С және D деп белгілейміз) тиісінше 2 және 4% - ды құраса, онда осы параметр бойынша бірлі-жарым көрсеткіштерді есептеу үшін аталған тәсілдердің ішіндегі қай формуламен есептелінеді және осы тәсіл арқылы өнімнің бәсекеге қабілеттілігін анықтау қажет.

Назарларыңызға рахмет

Телефон нөмері
8 (701) 320 -37-24

E-mail
andabayeva.gulmira@kaznu.kz